

Aikuiskoulutuksen tutkimuspoliittinen ohjelma

Juha Sihvonon

Kommentteja aikuiskoulutuksen tutkimuspoliittisesta ohjelmasta

Aikuiskoulutusneuvoston tutkimusjaosto on saanut valmiiksi aikuiskoulutuksen tutkimuspoliittisen ohjelman, jota minua pyydettiin kommentoimaan ns. "kentän näkökulmasta". Suostuin, vaikka tiedän varsin hyvin, etten missään tapauksessa kykene edustamaan aikuiskoulutuksen kenttää kuin hyvin rajoitetussa määrin. Tämä seikka on pidettävä mielessä, kun kommenttejani luetaan.

Lähtökohdaksi tutkimuspoliittista ohjelmaa arvioitaessa on hyvä ottaa se tosiasia, että siinä esitetyt kannanotot edustavat ylintä aikuiskasvatuksen asiantuntemusta maassamme. Tutkimusjaoston työskentelyyn ovat osallistuneet mm. molemmat aikuiskasvatuksen professorit. Tutkimuspoliittisen ohjelman käsikirjoitus on vt. professori Tapio Vahervan laatima.

Ohjelman alussa tutkimusjaosto selvittää aikuiskoulutustutkimuksen asemaa valtion tiedepolitiikassa. Päällimmäinen havainto tästä selvityksestä on se, ettei edes valtakunnan tason tiedepolitiikassa aikuiskoulutustutkimuksen asema ole selkiytynyt. Sitä harjoitetaan usealla taholla ilman riittävää koordinaatiota ja resursseja. Ei sen vuoksi ole mikään ihme, että kentällä tapahtuvasta aikuiskoulutuksen tutkimuksesta jaosto toteaa ainoastaan, että "aikuisoppilaitoksissa on viriämässä entistä enemmän pienimuotoisia kokeilu- ja selvityshankkeita". Näin todellakin on asianlaita. Uskon, että varsin yleinen ongelma näiden hankkeiden virittäjille on se, että tällaiselle

oma-aloitteisuudelle on varsin vaikeaa saada konkreettista tukea. Millään taholla ei ole tähän tarkoitukseen varattuja resursseja juuri nimeksikään. Eikä aina ole edes selvää, kenen puoleen kääntyä, jos haluaa saada asiansa kuulluksi.

Myöskin kentän näkökulmasta voidaan siksi yhtyä siihen jaoston kannanottoon, että valtiovallan tärkein tehtävä on parantaa aikuiskoulutustutkimuksen taloudellisia edellytyksiä.

Tämän jälkeen jaosto selvittää, millaista tähänastinen aikuiskoulutustutkimus on ollut. Jälleen se tekee saman havainnon kuin edellä, että "myös yliopistojen ulkopuolinen tutkimus- ja kokeilutoiminta on lisääntymässä". Tämän tutkimuksen luonne on jaoston mielestä ollut lähinnä suunnitellua tukevaa, joskin joukossa on ollut muutamia teoreettiselta otteeltaan merkittäviä töitä. Yleisenä pyrkimyksenä koko aikuiskoulutustutkimuksen suuntaamiselle jaosto esittää, että "irralisista ja pragmaattisista tutkimusyryyksistä pitäisi pyrkiä laaja-alaisempiin, tutkijaryhmin tehtäviin, riittävää teoreettista otetta omaaviin tutkimushankkeisiin". Tämä kannanotto on tieteellisyyden takaamiseksi mitä aiheellisimmin, mutta toivottavasti sitä ei tulkita niin, että sellainen käytännönläheinen tutkimustoiminta, jollaista kentällä suoritettava tutkimus usein on, ei enää jatkossa ansaitsisi tulla tuetuksi. Jos jaoston asettamat kriteerit tulee täyttää, ennen kuin tutkimuspro-

jekti on kelvollinen aloitettavaksi, epäilen, ettei kentältä nouse yhtään tukemisen arvoista tutkimushanketta.

Aikuiskoulutustutkimuksen kehittämistarvetta pohtiessaan jaosto esittää alan tutkimusrahoituksen voimakasta kasvattamista. Perustutkimuksen lisäksi jaoston mielestä opetusministeriön ja muiden yhteiskunnallisten tutkimusrahoitajien tulee tukea myös sellaista tutkimusta, joka pyrkii löytämään ratkaisuja ajankohtaisiin ongelmiin. "Aikuiskoulutuksen kokeilua ja kehittämistä tukevan tutkimuksen aseman on korostuttava ja opetusministeriön on kiinnitettävä erityinen huomio tällaiseen tutkimukseen."

Kentän edustajana olen tämsälleen samaa mieltä jaoston kannanoton kanssa. Vähän myöhemmin jaosto toteaa, että tutkimustieto on toistaiseksi välittynyt varsin heikosti suunnittelun ja päätöksenteon tarpeisiin. "Pitäisikin rakentaa kiinteämmät yhteydet opetushallinnon kokeilu- ja kehittämistoiminnan ja varsinaisen tutkimuksen välille." Jälleen kannatettava kannanotto myös kentän kannalta.

Luetellessaan kiireellisiä tutkimustehtäviä jaosto päätyy seuraaviin tutkimusaiheisiin:

- työelämän nopeutuvan muutoksen hallintaan liittyvät ongelmat
- aikuiskoulutuksen tehokkuus ja vaikuttavuus
- aikuisten opettamisen ja oppimisen ongelmat
- opintojen ja koulutuksen rakenteeseen ja organisoimiseen

liittyvät ongelmat sekä opintososiaaliset kysymykset aikuis-koulutuksessa.

Vapaan sivistystyön edustajana päällimmäinen havainto on se, että jaoston tarkastelua tuntuu ohjaavan varsin voimakas pyrkimys nähdä aikuiskoulutuksen kehittäminen osana työelämän kehittämistä. Tämä painotus ei ole enää mikään yllätys, mutta se ei tee siitä yhtään ongelmattomampaa vapaan sivistystyön perspektiivistä. Onko todellakin niin, että yhä edelleen — esim. yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa esitetyistä varauksista huolimatta — työ yksinomaan riittää määrittämään aikuiskoulutuksen kehittämistarpeet? Yhäkö edelleen riittää, että ihmisten opiskelutarpeet johdetaan ensi sijassa työelämän tarpeista?

Ymmärrän kyllä, että työ on mitä keskeisin asia ihmisen elämässä ja että koulutuksen on kaikin mahdollisin tavoin varustettava toimimaan työelämässä. Mutta eikö esim. vapaa-ajan merkitys ole jatkuvasti korostumassa? Eikö yhä tavallisempaa ole se, että työ koetaan välineeksi, joka mahdollisuudet itsensä toteuttamiselle vapaa-aikana? Mitä tästä seuraa aikuiskoulutukselle? Entä ovatko aikuiskoulutuksen haasteet muuttaneet niin kapea-alaisiksi, että riittää, kun niitä tutkitaan työn kautta? Miten aikuiskoulutuksen tulisi ottaa huomioon esim. ympäristö-ongelmien kärjistyminen? Entä sodanuhka? Vieläkö tarvitaan ns. henkistä itsensä kehittämistä?

Eivät nämäkään kysymykset ole uusia, mutta jotenkin tuntuu siltä, että niiden merkitys aikuiskoulutuksen kannalta koetaan yhä vähäisempänä. Tämä on sitäkin merkellisempää, kun juuri aikuiskoulutuksen ydin, vapaa sivistystyö, on saanut tärkeimmät perustelut olemassaolleen tämän tyyppisten kysymysten kautta. Nyt, kun ongelmien laajuus ja monimutkaisuus on kasvamista kasvanut, ne eivät enää tunnu tärkeiltä edes aikuiskoulutustutkimuksen suuntaamisen kannalta. Vapaan sivistystyön edustajana tällainen kehitys huolestuttaa.

Työelämän määräävyydestä huolimatta tutkimusjaoston esittämistä kiireellisistä tutkimustehtä-

vistä kolme viimeistä koskettaa myös vapaata sivistystyötä. Useat jaoston esittämät esimerkit tutkimustehtävien konkreetisoinneista sopivat sellaisinaan myös vapaan sivistystyön keskeisten ongelmien kuvauksiksi. Tärkeää onkin nyt se, että vapaan sivistystyön piiristä kyetään nostamaan esiin sellaisia tutkimushankkeita, ettei niiden kiireellisyyttä kyetä kiistämään. Kysymys ei vapaan sivistystyön puolella todellakaan ole siitä, etteikö ajankohtaisia ja tärkeitä tutkimustarpeita olisi tälläkin sektorilla. Paras tapa edesauttaa vapaan sivistystyön unohtumista tutkimusrahoja jaettaessa on se, ettei täällä edes tuoda esille mielenkiintoisia tutkimushankkeita.

Seuraavassa jaksossa tarkastellaan aikuiskoulutustutkimuksen organisointia ja resurssointia. Jaosto toteaa, että periaatepäätöksissä, yleissuunnitelmissa ja puheissa on korostettu tutkimuksen merkitystä aikuiskoulutuksen kehittämisessä. Hyvät puheet eivät kuitenkaan ole jaoston mielestä näkyneet vastaavana määrärahojen lisäyksenä. Tämä arvio pitää varmasti paikkansa.

Aikuiskoulutuksen tutkimuksen organisoinnissa on jaoston mukaan kolme päävaihtoehtoa: yliopistojen tutkimusresurssit, Suomen Akatemian tutkimusrahoitus ja valtion virastojen tutkimus- ja kokeilumäärärahat. Koska yliopistot kasvattavat ne henkilöt, jotka ovat kykeneviä toimimaan tutkijoina, tulisi valtiovallan tukea niitä laitoksia, joilla on luontevat yhteykset aikuiskoulutukseen ja sen ongelmiin. Myös aikuiskouluttajien yliopistollinen perus- ja lisäkoulutus vaatii lisää resursseja. Lyhyesti sanoen: lisää virkoja yliopistoille. Olen varma, että tälle vaatimukselle tulee täysi tuki myös kentältä.

Hallinnon ja korkeakoulujen kasvavista tutkimusresursseista koituisi hyötyä myös kenttää palvelevalle tutkimukselle, mikäli jaoston esitykset toteutuvat. Jälleen kentän kannalta on kuitenkin merkittävää se, että jaosto korostaa resurssien suuntaamista laajempien kokeilujen tieteelliseen seurantaan. Usko selvitystyyppiin kokeiluihin tuntuu romahtaneen. Toivottavasti tieteellisyden tavoittelu ei kuitenkaan johda kenttää palvelevan kokeilu- ja tutkimustoiminnan kuihtumiseen.

Suomen Akatemialta jaosto odottaa joustavien ja innovoivien organisointitarkoituksien kokeilemistä. Tällaisia voisivat olla tutkimusprojektit, joiden kysymyksenasettelut ovat monitieteisiä. Projektin johtajaksi voitaisiin palkata 'tutkijaprofessori'. Esimerkin tällaisesta projektista tarjoaa jaoston mielestä syksyllä 1987 haettavaksi julistettu jatkuvan koulutuksen tutkimusmääräraha. Myös kentän kannalta tulee olemaan mielenkiintoista, millaisiin tutkimushankkeisiin em. jatkuvan koulutuksen määrärahaa tullaan käyttämään.

Valtion virastojen tutkimus- ja kokeilumäärärahoista jaosto toteaa lyhyesti, että niitä tulisi kehittää. Myös toimeksiantotutkimuksia tulisi aikaisempaa enemmän suunnata aikuiskoulutukseen. Koska kentältä nousseet kokeilu- ja tutkimushankkeet rahoitetaan useinmiten juuri virastojen määrärahoista, olisi toivonut, että jaosto olisi vaatinut myöskin niiden selvää lisäämistä.

Aikuiskoulutustutkimuksesta tiedottamisessa jaosto näkee keskeisenä ongelmana sen, "kuinka aikuiskoulutusta koskeva relevantti tieteellinen tieto saadaan tehokkaasti palvelemaan kulloinkin ajankohtaisia uudistushankkeita kuten myös jatkuvaa käytännön toiminnan suunnittelua, toimeenpanoa ja seuranta". Ongelma on todella keskeinen myös kentältä katsottuna. Se saattaa joskus tuntua suorastaan keskeisimmältä, sillä niin vaikeaa voi olla hankkia tietoa ajankohtaisista tutkimustuloksista. Sen vuoksi pidän erityisen hyvänä jaoston ehdotusta siitä, että aikuiskoulutusalan seminaaritoiminnasta muodostettaisiin pysyvä instituutio, jonka piirissä tutkijat, hallinto ja kenttä kohtaavat toisensa.

Lopuksi jaosto esittää, että uuden aikuiskoulutusneuvoston yhteyteen perustetaan tutkimusjaosto. Jaoston tehtäväksi tulisi mm. käsitellä esimerkiksi valtion budjetissa osoitettujen tutkimusmäärärahojen jakoesityksiä. Tällaisen aikuiskoulutustutkimusta keskitetyksi koordinoivan elimen saaminen olisi myös kentän kannalta hyödyllistä, sillä helpottaisihan se toivottavasti tietojen saammista ainakin siitä, kenen puoleen erilaisien kokeilu- ja tutkimushankkeiden kanssa voisi kääntyä.